

Midwintertelling van watervogels: januari 2007 als spiegel van klimaatsverandering?

Tabel 1. Getelde aantallen in januari 2007 (voorlopige cijfers) in vergelijking met het gemiddelde van de voorgaande vijf midwintertellingen (afgerond). Weergegeven zijn de soorten met meer dan 1000 exemplaren in januari 2007.

Soort	Geteld in 2007	Gemiddeld 2002-2006
Dodaars	3.251	3.600
Fuut	23.847	21.000
Geoorde Fuut	1.241	670
Aalscholver	28.515	23.000
Blauwe Reiger	7.971	7.000
Knobbelzwaan	30.788	27.000
Kleine Zwaan	9.364	12.000
Wilde Zwaan	1.423	2.300
Toendrarietgans	126.522	152.000
Kleine Rietgans	6.431	9.000
Kolgans	760.792	704.000
Grauwe Gans	239.391	225.000
Soepgans	10.430	10.000
Grote Canadese Gans	14.097	8.500
Brandgans	341.165	400.000
Rotgans	34.647	38.000
Nijlgans	14.128	13.000
Bergeend	33.779	51.000
Smient	633.901	789.000
Krakeend	27.300	19.000
Wintertaling	46.400	28.000
Wilde Eend	303.086	384.000
Soepeend	12.705	12.000
Pijlstaart	18.443	24.000
Slobeend	11.221	6.200
Tafeleend	38.050	40.000
Kuifeend	174.627	165.000
Topper	43.204	53.000
Eider	83.445	100.000
Zwarte Zee-eend	9.127	44.000
Brilduiker	11.238	15.000
Nonnetje	1.921	4.800
Middelste Zaagbek	7.679	8.100
Grote Zaagbek	5.524	12.000
Waterhoen	15.048	17.000
Meerkoet	206.775	251.000
Scholekster	165.403	217.000
Kluut	2.715	1.400
Goudplevier	78.754	33.000
Zilverplevier	27.165	25.000
Kievit	350.078	69.000
Kanoet	44.808	60.000
Drieteenstrandloper	7.610	9.300
Bonte Strandloper	214.361	219.000
Watersnip	1.303	590
Rosse Grutto	61.281	44.000
Wulp	128.288	152.000
Tureluur	11.625	13.000
Steenloper	3.763	4.800
Kokmeeuw	235.563	145.000
Stormmeeuw	289.097	152.000
Zilvermeeuw	99.158	113.000
Grote Mantelmeeuw	9.041	7.000

In januari 2007 vond de 41e midwintertelling van watervogels in Nederland plaats. Als onderdeel van een internationaal netwerk met duizenden tellers werd weer een groot deel van het land op watervogels geteld. De omstandigheden waren ditmaal minder optimaal: regen en harde wind bij recordhoge temperaturen. Hieronder wat voorlopige resultaten.

Storm en regen

Terwijl het bij de 40e midwintertelling mooi telweer was (en zo hoort het ook bij een jubileum), waren de omstandigheden in januari 2007 minder florissant. Aan de temperatuur lag het niet; zowel december 2006 als januari 2007 waren uitgesproken zacht. Januari was met een gemiddelde temperatuur van 7,1°C in De Bilt zelfs de zachtste januari sinds het begin van de regelmatige metingen van het KNMI in 1706, een evenaring van het oude record uit 1921 (zacht winterweer is dus niet alleen iets van deze tijd en strenge winters hopelijk niet alleen iets van vroeger). In plaats van een warme jas was een regenjas ditmaal geen overbodige luxe. Door de vele regen waren veel graslanden in voor watervogels aantrekkelijke plasdras velden veranderd. Een harde wind hinderde met name tellingen in de Waddenzee. Op 11 januari, twee dagen voor de binnenlandtelling, wakkerde de wind aan tot storm, op 18 januari - twee dagen voor de hoogwatertelling in de Waddenzee - was er zelfs zware storm. Enkele gebieden in de Waddenzee konden hierdoor niet worden geteld. Bij de interpretatie van de eerste resultaten moeten we dus rekening houden met het zachte weer en de natte foerageergebieden, terwijl aan de andere kant niet alle tellingen onder gunstige omstandigheden verliepen en niet alle gebieden konden worden bezocht. Bij de uiteindelijke trendberekeningen later dit jaar zal hiervoor worden gecorrigeerd en wordt ook met een gemiddeld beeld over alle telmaanden gewerkt, zodat teldekking en weersomstandigheden een minder grote rol spelen. Dat neemt niet weg dat in de huidige resultaten al duidelijke patronen zichtbaar zijn.

Recordaantallen

In totaal werden ruim 5 miljoen watervogels geteld, verdeeld over zo'n 120 soorten. Een zeer respectabel aantal, en pas het tweede jaar met aantallen boven de 5 miljoen. Wel kwam januari 2007 daarmee toch nog zo'n 400.000 lager uit dan 2006. Bij 36% van de algemenere soorten (tabel 1) werden in vergelijking met 2002-06 duidelijk hogere aantallen geteld (+10% of meer), bij 21% vergelijkbare aantallen en bij 43% duidelijk lagere. Buitengewone aantallen mogen we vooral verwachten bij soorten die profiteren van de

reeks van zachte winters (en het uitgesproken zachte weer in januari 2007) en de uitermate natte omstandigheden in graslanden.

Geoorde Futen en Aalscholwers waren opvallend talrijk. De grootste aantallen worden weliswaar nog steeds in het najaar gezien, maar deze soorten ontwikkelen zich in snel tempo ook tot algemene overwinteraar. Dit maakt deel uit van een trend die we bij veel soorten zien die hun winterverspreiding in noord(oost)elijke richting verschuiven. Overwinterende Aalscholwers worden tegenwoordig in een groot deel van Nederland aangetroffen (figuur 1a). De recente toename (figuur 1b, op basis van seizoensgemiddelden) hangt vooral samen met toegenomen winteraantallen, en niet zozeer met toenevende aantallen in het najaar.

Van veel ganzen en zwanen waren de aantallen in januari 2007 niet bijzonder hoog. Ze lieten enige afname of hooguit een matige toename zien ten opzichte van het vijfjarige gemiddelde; waarschijnlijk bleven grote aantallen in Duitsland hangen (met name Toendra- en Taigarietgans, Brandgans). Alleen de Grote Canadese Gans (voornamelijk eigen broedvogels) nam sterk toe naar ruim 14.000 exemplaren, bijna even veel als de Nijlgans. Bij de eenden werden recordaantallen aangetroffen van Krakeend en Wintertaling, ruim 27.000 resp. 46.000, de hoogste januari-aantallen sinds de start van de midwintertelling.

Sommige steltlopers laten hun winterverspreiding in belangrijke mate afhangen van de temperatuur. Relatief schaarse overwinteraars als Kluut en Watersnip zijn snel gevlogen bij invallende vorst. Nu, met het zachte weer, werden er 2700 resp. 1300 geteld, voor Nederlandse begrippen 'veel'. De echte uitschieters zaten bij Goudplevier en vooral Kievit (140 en 400% hogere aantallen dan het vijfjarige gemiddelde). Zacht winterweer en plasdras omstandigheden werkten positief uit. Dit gold ook voor de kleine meeuwen. Kokmeeuw (veel in het westen van het land en het riviereengebied) en Stormmeeuw (vooral noordelijke helft) waren in recordaantallen aanwezig (figuur 2).

Dieptepunten

Tegenover groeiende winterpopulaties van soorten als Aalscholver, Krakeend en Kievit

Teldata watervogels eerste helft 2008/09

12 juli, 16 augustus, 13 september, 18 oktober, 15 november, 13 december

Het gaat hier steeds om de zaterdag. Vanaf september worden alle monitoringgebieden geteld, in juli en augustus een selectie. Vanaf september vinden op de zelfde data ook de landelijke ganzen- en zwanentellingen plaats. Naast maandelijks in een selectie van gebieden vinden er op 13 september en 15 november integrale tellingen in het Waddengebied plaats.

staan soorten die in Nederland de zuidwestgrens van hun winterareaal bereiken en schaarser worden met de toename van zachte winters. Wilde Zwanen en Taigarietgans zijn duidelijke voorbeelden. Ook de afname van de Paarse Strandloper, een soort die altijd

al vooral noordelijk van ons overwinterde, zou hierdoor veroorzaakt kunnen worden. Bij Zwarte Zee-eend, Topper, Nonnetje en Grote Zaagbek is een verband tussen de huidige lage aantallen (dieptepunten in januari 2007) en de serie warme winters eveneens voorstelbaar. Zeker weten doen we dit echter niet, en de afname loopt in een aantal gevallen ook parallel aan een vermindering van schelpdier- en visbestanden (die op zichzelf ook weer klimaatgerelateerd kunnen zijn). Bovendien kunnen er ook factoren meespelen als visserij en veranderingen in waterkwaliteit, die rechtstreeks, en op veel kortere termijn, de aantallen beïnvloeden.

Schaarse soorten

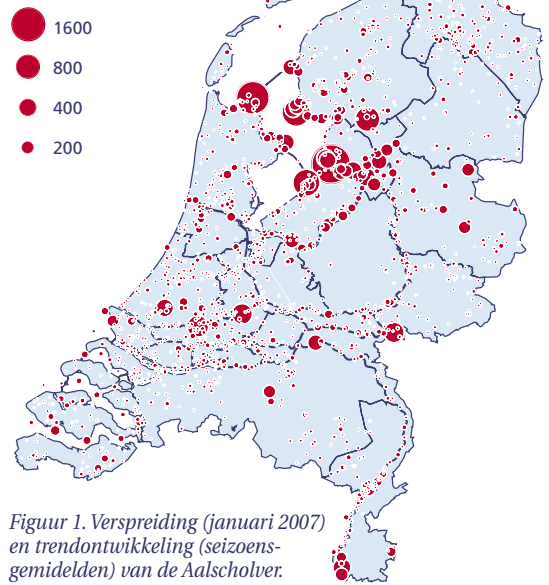
Bij de grootschalige midwintertelling worden de nodige schaarse en zeldzame soorten waargenomen (tabel 2). Hoewel Kleine (300) en Grote Zilverreiger (900) al bijna niet meer tot de schaarse soorten behoren, zijn ze toch nog krenten in de pap. Kleine Zilverreigers houden zich voornamelijk op in het Deltagebied, terwijl Grote Zilverreigers zich over het hele land verspreiden. Het

Tabel 2. Getelde aantallen in januari 2007 (voorlopige cijfers) van schaarse en zeldzame soorten.

Soort	Geteld in 2007	Soort	Geteld in 2007	Soort	Geteld in 2007
Roodkeelduiker	800	Hoendergans	1	Strandplevier	2
Parelduiker	7	Magelhaengans	2	Kleine Strandloper	1
IJduiker	12	Casarca	17	Paarse Strandloper	166
Roodhalsfuut	10	Muskuseend	100	Kemphaan	817
Kuifduiker	243	Carolinaeend	12	Bokje	51
Kuifaalscholver	5	Manengans	3	Houtsnip	20
Roerdomp	12	Mandarijneend	50	Grutto	435
Kleine Zilverreiger	305	Chileense Smient	2	Regenwulp	4
Grote Zilverreiger	892	Siberische Taling	1	Zwarte Ruiter	192
Purperreiger	1	Marmereend	1	Groenpootruiter	38
Ooievaar	357	Krooneend	262	Witgat	152
Lepelaar	38	Peposaca Eend	1	Oeverloper	13
Flamingo	7	Witoogeend	2	Rosse Franjepoot	1
Chileense Flamingo	24	IJseend	11	Zwartkopmeeuw	27
Flamingo spec.	12	Grote Zee-eend	46	Dwergmeeuw	121
Kleine Flamingo	2	Buffelkoepeend	1	Kleine Mantelmeeuw	589
Zwarte Zwaan	171	Kokardezaagbek	1	Pontische Meeuw	1
Zwaangans	49	Rosse Stekelstaart	55	Geelpootmeeuw	17
Taigarietgans	713	Zeearend	4	Grote Burgemeester	7
Dwerggans	71	Bruine Kiekendief	80	Drieteenmeeuw	180
Indische Gans	360	Blauwe Kiekendief	169	Grote Stern	5
Sneeuwgans	11	Ruigpootbuizerd	18	Velduil	6
Keizergans	1	Smelleken	42	IJsvogel	227
Kleine Canadese Gans	986	Slechtvalk	150	Strandleeuwerik	237
Witbuikrotgans	3	Waterral	173	Grote Gele Kwikstaart	84
Zwarte Rotgans	6	Kraanvogel	10	Frater	181
Roodhalsgans	8	Bontbekplevier	549	Sneeuwgors	359

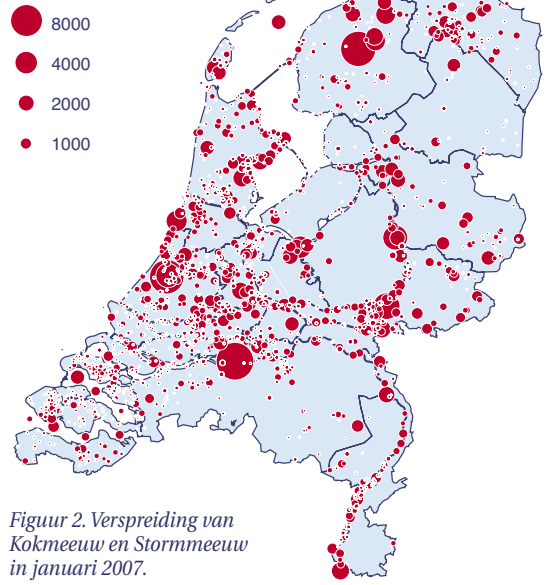

Aalscholver

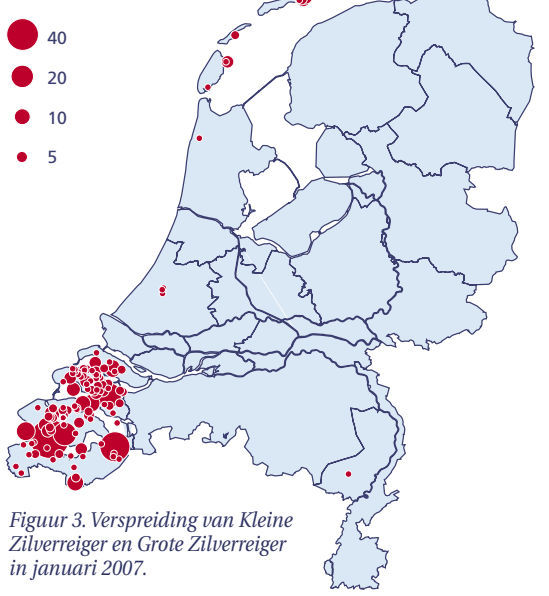
Figuur 1. Verspreiding (januari 2007) en trendontwikkeling (seizoensgemiddelden) van de Aalscholver.

Kokmeeuw

Figuur 2. Verspreiding van Kokmeeuw en Stormmeeuw in januari 2007.

Kleine Zilverreiger

Figuur 3. Verspreiding van Kleine Zilverreiger en Grote Zilverreiger in januari 2007.

Watersnippen. Foto: Hans Gebuis

Recente SOVON-rapporten

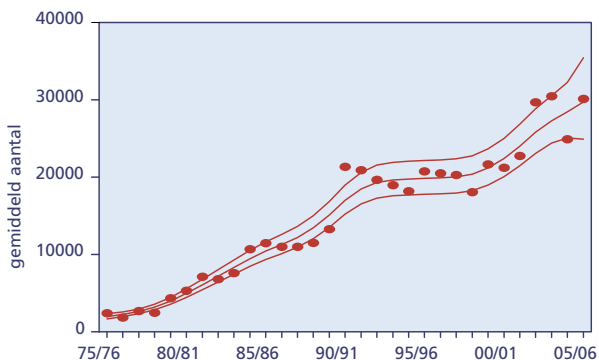
- de Boer V. & Klaassen O. 2006. **Ontwikkelingen van de broedvogels van het Bergherbos (Gld) in 1997-2005**. SOVON-inventarisatie-rapport 2006/39.
- de Boer V. 2007. **Broedvogels van de Terletse Heide in 2007**. SOVON-inventarisatie-rapport 2007/25.
- de Boer V. 2007. **Broedvogels in terreinen van het Zuid-Hollands landschap in de Krimpenerwaard en de Vijfheerenlanden in 2007**. SOVON-inventarisatie-rapport 2007/26.
- van Manen W. 2007. **Broedvogels van Kroondomein Het Loo in 2007**. SOVON-inventarisatie-rapport 2007/53.
- van Manen W. 2007. **De broedvogels van Boswachterij Odoorn in 2007**. SOVON-inventarisatie-rapport 2007/59. SOVON-inventarisatie-rapport 2007/60.
- Jager K. 2007. **Broedvogels van drie Staatsbosbeheerobjecten in de Lindevallei**.
- de Boer V., & van der Jeugd H.P. 2007. **Zomerganzen in het Deltagebied in 2007**. SOVON-monitoringrapport 2007/02.
- van Kleunen A., Sierdsema H., Groenendijk D. & Nijssen M. 2007. **Het jaar van de Nachtzwaluw 2007**. SOVON-onderzoeksrapport 2007/10.
- Willems F. & Puijman S. 2007. **Effect van plaatsing van anti-vossenrasters op het broedsucces van kolonievogels in het Dollardgebied**. SOVON-onderzoeksrapport 2007/11.
- de Boer P. & Willems, F. 2007. **Broedvogels en broedsucces van de Klutenplas in 2007**. SOVON-onderzoeksrapport 2007/03.

De meeste van deze rapporten zijn als PDF op de SOVON-site te downloaden.

NOU-dag op 29 maart

Thema "Vogelzang": functie, leerproces en aanverwante kwesties (tijdens de dag wordt ook een algemene ledenvergadering gehouden). Aanvang 10:30, Trianon Zalencentrum, Oude Gracht 252 te Utrecht.

Voor meer informatie en programma zie www.nou.nu en www.zalencentrum-trianon.nl.

grote aantal Roodkeelduikers in januari 2007 wordt veroorzaakt door 585 voor de kust van Noordwijk, die pas goed geteld konden worden toen een reddingsboot door de groep voer. De 12 Ijsduikers verbleven voor het overgrote deel in de Zoute Delta, maar ook de Eemshaven, Midden-Limburgse Maasplassen en IJmuiden. Gaan ook Lepelaars steeds meer in Nederland overwinteren? In 2003 waren het er nog nul, daarna jaarlijks meer, tot 38 in 2007. Ook Krooneenden zitten als overwinteraar flink in de lift; een soort die het na verbetering van de waterkwaliteit en terugkeer van kranswieren in Randmeren, Oostelijke Vechtplassen en Gouwee duidelijk voor de wind gaat. Ook een hele groep van exoten wordt jaarlijks netjes geteld. In januari 2007 werden relatief veel Muskuseenden en Rosse Stelstaarten gezien.

Niet alle schaarse soorten nemen alsmaar toe. De aantallen Slechtvalken waren 15% lager dan het vijfjarige gemiddelde en ook Strandleeuwrik, Frater en Sneeuwgorz waren relatief schaars. Gaan ze langzaamaan meer noordelijk overwinteren?

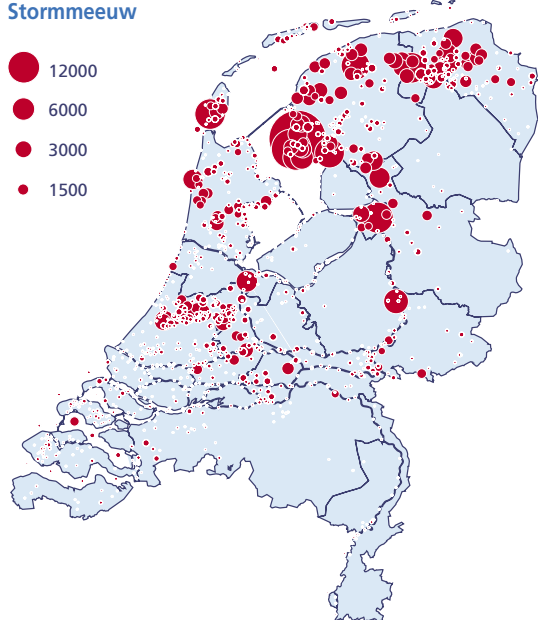
Veel dank

In januari 2007 trotseerden honderden tellers weer en wind om de midwintertelling uit te voeren. Veel tellingen werden beschikbaar gesteld door instituten en terreinbeheerders. Allen worden hartelijk bedankt voor hun bijdragen.

Marc van Roomen

Het watervogelmeetnet, waar de midwintertelling deel van uitmaakt, wordt uitgevoerd onder de paraplu van het Netwerk Ecologische Monitoring en is een samenwerkingsverband van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit-Gegevensautoriteit Natuur, Ministerie van Verkeer en Waterstaat-Waterdienst, Vogelbescherming Nederland, het Centraal Bureau voor de Statistiek en SOVON.

Stormmeeuw

Grote Zilverreiger

